

Univerza v Ljubljani
Fakulteta *za socialno delo*

PREDSTAVITEV PROGRAMA STROKOVNEGA IZPOPOLNJEVANJA Z NASLOVOM INTERDISCIPLINARNI IN MEDSEKTORSKI PRISTOP K ZAŠČITI OTROK

Splošni okvir programa:

- **Namen** predlaganega interdisciplinarnega in medsektorskega programa je ustvariti usklajen in poglobljen pristop do otrok, ki potrebujejo zaščito. Program je namenjen strokovnim delavkam in delavcem s področja socialnega varstva, izobraževanja, policije, zdravstva, tožilstva in sodstva, torej tistih področij, ki so zavezana k usklajenemu in medsebojnemu sodelovanju.
- **Izvajalka programa:** Fakulteta za socialno delo
- **Vodji programa:** prof. dr. Vesna Leskošek in as. dr. Tadeja Kodele
- **Trajanje:** 1 leto
- **Število kreditnih točk na predmet:** 45 ECTS.
- **Številu ur pri posameznem predmetu:** 30 ur izkustvenih predavanj in 20 ur drugih oblik dela (hospitacije, terensko delo, predstavitve nalog, obiski ustanov, itd.)
- **Zaključna naloga:** 25-40 naloge, ki je lahko individualna ali skupinska in temelji na analizi neke prakse, konkretnega primer zaščite otroka (medijskega poročanja, medinstitucionalnega sodelovanja v konkretnem primeru, ipd).
- **Izvajalke in izvajalci programa:**
 1. *S področja socialnega dela:* prof. dr. Vesna Leskošek, prof. dr. Darja Zaviršek, doc. dr. Nina Mešl, as. dr. Tadeja Kodele
 2. *S področja prava:* Izr. prof. dr. Katja Filipčič, prof. dr. Katja Šugman Stubbs (je v učnem načrtu, je pa potrebno preveriti sodelovanje, ker je sedaj ustavna sodnica), prof. dr. Barbara Novak
 3. *S področja vzgoje in izobraževanja:* Doc. dr. Veronika Tašner, doc. dr. Špela Razpotnik, doc. dr. Ksenija Domiter Protner, as. dr. Jasna Podreka, as. dr. Sanja Berčnik.
 4. *S področja medicine:* doc. dr. Maja Drobnič Radobuljac, izr. prof. dr. Zvonka Rener Primec, prof. dr. Martina Tomori, prof. dr. Tadej Battelino, prof. dr. Nataša Bratina
 5. *S področja varnostnih ved:* doc. dr. Danijela Frangež, izr. prof. dr. Aleš Bučar Ručman, doc. dr. Tinkara Pavšič Mrevlje, Neža Miklič, višja predavateljica, as. dr. Eva Bertok

Poleg navedenih bomo v izvedbo programa vključili še strokovnjakinje in strokovnjake iz prakse.

PREDMETNIK

OBVEZNI PREDMETI

		predavanja	seminar	vaje	druge oblike	samostojno delo	ECTS
1	Konceptualizacije in konteksti nasilja	20	10	20	-	75	5
2	Odkrivanje nasilja nad otroki	30	-	20	-	75	5
3	Ukrepi za zaščito otroka	20	-	30	-	75	5
4	Medinstitucionalno sodelovanje	30	-	20	-	75	5
5	Otrok v postopku zaščite	30	-	20	-	75	5
6	Zaščita ranljivih otrok v kompleksnih kontekstih	30	-	20	-	75	5

IZBIRNI PREDMETI

		Predavanja	seminar	vaje	druge oblike	samostojno delo	ECTS
1	Prepoznavanje in preprečevanje nasilja	30	-	20	-	75	5
2	Preventiva na področju zaščite otrok	30	-	20	-	75	5

KONCEPTUALIZACIJE IN KONTEKSTI NASILJA

Cilj predmeta je razumevanje nasilja in učinkov nasilja na otroka. Pomembna so znanja o mitih in stereotipih glede nasilja, glede žrtev, glede vloge staršev (tendence po premiku odgovornosti od storilcev na nezlorablajočega starša, kriminalizacija mater, ki so najpogostejše nezlorablajoč starš), glede storilcev (npr. da se nasilje dogaja v določenem socialnem okolju, da je povezano z alkoholom, revščino itd.). Pomembno je razumevanje dinamike nasilja in razumevanje, kako neenakosti med spoloma in ideologije o spolu vplivajo na nasilje in razumevanje nasilja. Kako na to vplivajo družbene neenakosti, etničnost, in druge dimenzije kulturnega in družbenega okolja. Kako nasilje vpliva na otroka, ki je priča in ko ga je deležen. Vsebine:

Osnove o nasilje

- Vse o nasilju (vrste, konteksti, specifike posamezne vrste)
- Miti in stereotipi o spolnem in drugem nasilju (miti glede revščine, alkohola, socialnega statusa; potem miti o storilcih, o žrtvah, o nezlorablajočih starših...)
- Dinamika nasilja
- Razumevanje nasilja s perspektive spola, etničnosti, hendikepa,

- Zgodovinsko razumevanje otroštva in otroka; njegov položaj neenakosti kot mentalni okvir dejanj nasilja do otroka in kot okvir za zanikanje zlorab.

Pravne osnove

- Konvencija o otrokovih pravicah
- Priporočila Sloveniji s strani Sveta Evrope, 2013

Nujne podpore skozi celoten postopek zaščite

- Udeležенost otroka (informiranost, vpliv, moč, stalna podpora otroku znane in zaupne osebe)
- Zagovorništvo (osebno, starševsko, kolektivno, zagovorništvo v odnosu do institucij;)
- Otrokov glas in vprašanje odgovornosti pri sprejemanju odločitev
- Dolgotrajna in celostna obravnava

Specifična znanja glede na strokovni profil

- Zdravstven, pravosoden, izobraževalen, s področja sociale, policijsko znanje

Zapisovanje in vodenje dokumentacije splošno in glede na posamezne profile

- Kako zapisovati, da so zapisi verodostojni, da zgodbe ne pretvarjamo v profesionalne kategorije, ki predrugačijo dejstva kot jih pove otrok
- Kaj pomeni konstruiranje zgodbe in posameznih akterk in akterjev v njej
- Kaj je obsega dokumentacija in zakaj sploh dokumentirati

ODKRIVANJE NASILJA NAD OTROKI

Drugi predmet naslavlja začetek razkritja nasilja (karkoli otrok razkrije kot zlorablajoče in ne glede na to, kdo je povzročitelj, povzročiteljica). To razkritje je lahko ubesedeno (doživela sem to in to) ali pa nakazano (ne izreče, kaj se dogaja, vendar to nakazuje z vedenjem, opisovanjem, risanjem ali kako drugače). Pomembno je besede slušati ali prepoznati, kaj otrok želi povedati, pa ne zmore bodisi, da ga je strah ali nima besed za ubesedenje tega, kar se dogaja. Pomembno je tudi, kako na to reagirati, kaj narediti, kake so osnove za ravnanje, kako otroka podpreti, kako začeti postopke prijave, kako ravnati s povzročitelji nasilja, kako zagotoviti varnost otroka. Gre za oceno ogroženosti in sprejemanje odločitev ali otrok lahko ostane v okolju, kjer se dogaja zloraba ali je potrebno za otroka starš poiskati varen prostor. Vsebine:

Prepoznavanje nasilja nad otroki in proces razkrivanja

- Značilnosti nasilja nad otroki (kraj in čas storitve nasilja, trajanje nasilja)
- Oblike nasilja nad otroki
- Znaki različnih oblik nasilja nad otroki
- Ravnanja ob prepoznavanju znakov, da je otrok žrtev nasilja
- Specifična znanja o diskriminiranih in razvrednotenih otrocih, ki potrebujejo več spodbude in empatije za razkritje
- Prijava nasilja nad otroki
- Oblike razkritja
- Ravnanja ob razkritju nasilja nad otroki
- Značilnosti storilcev nasilja nad otroki

- Prvi nujni ukrepi pri delu s storilci nasilja nad otroki

Zakonodaja

- Civilno in kazensko pravo
- Zakonodaja na področju zaščite otrok in uporaba zakonskih določil v praksi
- Pravilniki različnih sektorjev
- Obveza prijave posameznih institucij

Vloge in specifike posameznih strok pri razkritju, podpori otroku, obravnavi nasilja in ukrepanju

- Kako z razkritjem ravnati v zdravstvu, izobraževanju, socialnem varstvu, na policiji, tožilstvu, sodišču ipd.
- Vloga sodnih izvedencev

Podpora otrok

- Podpora otroka v procesu razkrivanja
- Zagovorništvo
- Podporne mreže otroku
- Razumevanje škodljivih postopkov iz perspektive otroka (prelaganje odločitev na otroka; prekomerno izpraševanje; večkratno izpraševanje; dolgo časovno obdobje od prijave do takrat, ko otroka izpraša sodni izvedenec; zagotovitev samo enkratnega intervjuja otroka; otrok mora imeti ob sebi zaupno osebo (to je lahko nezlorablajoči starš, zagovornik ipd.))
- Vloga nezlorablajočega starša
- Vloga otroku pomembne osebe (npr. Učiteljica, prijatelji, sorodniki, sosedje)
- Zaščita otroka v procesu razkritja (nesoočanje s storilcem, zavarovanje dokazov, zaupna oseba itd.)
- Postopki kriznih namestitev
- Poučitev otroka o zaupnosti in pod kakšnimi pogoji bodo informacije, ki jih dobimo posredovane drugim (npr. Staršem in drugim službam)

Obravnavanje nasilja nad otroki

- V primeru nasilja v družini delo z nezlorablajočimi in zlorablajočimi starši
- Delo s storilci nasilja v primeru drugih vrst nasilja (vrstniško, institucionalno, virtualno itd.)

Odločanje o ukrepanju in zaščiti

- Ocena tveganja in ogroženosti
- Vloge in naloge posamezne službe
- Vključevanje drugih služb
- Vloga centrov za socialno delo kot koordinatorja obravnave

Vodenje dokumentacije

- Vodenje dokumentacije v tej fazi
- Dostopnost dokumentacije drugim službam (pod katerimi pogoji)

UKREPI ZA ZAŠČITO OTROKA

Tretji predmet se nanaša na obdobje, ko je jasno, da je potrebno sprožiti postopke zaščite, sklicati medinstitucionalni tim, se povezati in usklajeno delovati. Zelo pomembno je ves čas nuditi otroku podporo in pomoč v teh postopkih, pomembno je, da iz odločanja o sebi ni izključen, vendar tudi ne izpostavljen sprejemanju odločitev, ki jih ne zmore. Potrebna so znanja o tem, kako podpreti otroka, kako sodelovati, kaj posamezne stroke morajo in lahko naredijo, kako to narediti. Če se dogaja nasilje v družini, je potrebno imeti znanja o tem, kako razumeti družinske odnose, da ne utrjujemo ideologij okoli družin (bolje slaba kot nobena), kako podpreti nezlorabljaljivega starša, ki zaščiti otroka, da lahko zastopa ali nudi oporo otroku. V primeru drugih vrst nasilja je prav tako potrebno razumeti kontekste in načine podpore tako žrtvi kot osebam, ki jo zaščitijo. Pri ukrepanju je zlasti pomembno vprašanje odgovornosti za odločitve, potem težnja k enemu samemu zaslišanju otroka. Pomembno je natančno znati izpeljati postopke, uporabljati prave pravne podlage in postopke izpeljati na legalen način. Razlika je tudi med kriznimi in nekriznimi odvzemi in namestitvami otrok. Vsebine:

Obravnava nasilja:

- Intenzivno delo z akterji nasilja (v primeru družinskega z zlorabljaljivim in nezlorabljaljivim staršem, v primeru institucionalnega z zlorabljaljivimi strokovnjaki, v primeru vrstniškega z drugimi otroci ali mladostniki, specifična spletna, kjer storilci niso vedno znani ali pa so skupinski)

Prijava ogroženosti otroka

- Zakonske podlage za prijavo policiji in Centru za socialno delo (Zakon o preprečevanju nasilja v družini, Kazenski zakonik, podzakonski predpisi)
- Proces

Medinstitucionalni tim na Centru za socialno delo

- Kdaj se skliče tim, kdo sodeluje v njem, kako so razdeljene vloge sodelujočih, način dela, realizacija dogovorjenih oblik pomoči
- Odločanje o ukrepanju
- Izvedba ukrepa
- Načrtovanje in delo z vsemi udeleženi po sprejetju ukrepov
- Pričanje strokovnjaka na sodišču (pomen, priprava, nastop)

Ukrepi za varstvo otroka

- Ukrepi po Družinskem zakoniku, pristojnost sodišča in Centra za socialno delo
- Odvzem otroka
- Krizna namestitev otrok

Ukrepi zoper povzročitelja

- Prepoved približevanja, pripor, kazenske sankcije, prekrškovni postopek, ukrepi po Zakonu o preprečevanju nasilja v družini

Forenzični intervju

- Pogovor z otrokom v okviru pravnih postopkov

Vloga policije pri obravnavi ogroženega otroka

- Policijska pooblastila za zaščito otroka, sodelovanje drugih organov s policijo
- Zbiranje obvestil in dokazov, zavarovanje dokazov

Zaščita otroka v vzgojno-izobraževalnih zavodih

- Prepoznavanje in pomoč otroku, pristojnosti VIZ, način dela z otrokom

Postopki zaščite v zdravstvu

- Zbiranje obvestil/informacij v zdravstvu
- Pisna poročila
- Zdravniški/ginekološki pregledi, analiza vzorcev

Psihosocialna podpora otroku

- Pomoč otroku v času poteka različnih pravnih postopkov, pomoč neogrožujočemu staršu

Zapisovanje in vodenje dokumentacije

- Poročanje drugim službam (kaj napisati, ko seznanjamo z nasiljem drugo službo)
- Poročila na sodišče – kaj napisati in zakaj to narediti

MEDINSTITUCIONALNO SODELOVANJE

Predmet bi moral potekati hkrati z drugim predmetom. Cilj predmeta je spoznavanje dela posamezne stroke skupaj z zakonskim okvirjem (kdo je dolžan kaj narediti – zakonske podlage in pravilniki glede na ZPND) in krepitev medsebojnega sodelovanja. Kako si delo deliti, kdo je za kaj kompetenten, kako sodelovati, se pogovarjati, sodelovati, timsko delati. Kako podpreti otroka, da bo čim prej varen, in da bo lahko razumel, kaj se mu je zgodilo. Vsebine:

Medinstitucionalno sodelovanje v postopkih zaščite otroka

- Timsko in medsektorsko sodelovanje
- Razvoj celostnega sistema podpore in pomoči
- Medsektorsko sodelovanje v primeru krizne namestitve otrok
- Prednosti in slabosti medinstitucionalnega sodelovanja
- Kako izboljšati medinstitucionalno in medsektorsko sodelovanje
- Spoznavanje kompetenc, nalog, načinov dela, strokovnih smernic in izhodišč vseh strok

Načini skupnega sodelovanja

- Timsko delo
- Družinske konference
- Sestava internih timov (multidisciplinarni timi znotraj posamezne službe)
- Posredovanje informacij in dokumentacije drugim službam
- Spoštovanje in gradnja na rešitvah

Pravni vidiki (ne zgolj po ZNPD...)

- Zakonska podlaga
- Pravilniki strok
- Dogovori strok
- Usmeritve strok

Razvoj celostnega sistema podpore in pomoči

- Aktualno stanje
- Rešitve, pobude, ideje – izboljšave

Komunikacija z mediji

Zapisovanje

OTROK V POSTOPKU ZAŠČITE

Cilj predmeta je, da otrok dobi celostno podporo. Da vemo, kaj so njegove pravice, do česa je upravičen, da pogledamo, kako ga lahko podprejo tisti, ki v medinstitucionalne time niso vključeni, npr. odvetniki po uradni dolžnosti, kaj je z izvedenstvom (za katerega vemo, da je lahko tudi zelo zlorablajoče), kaj bi prinesel forenzični intervju, tudi npr. »one-spot« obravnave (kar delajo sedaj na Ministrstvu za pravosodje). Tu so pomembni zakonski okviri, npr. zakaj je snemanje vseh pogovorov potrebno, da je odgovornost vseh služb, da pišejo poročila na sodišče, kako naj bo to poročilo, kako prevzemati odgovornost v postopkih, kaj je zagovorništvo otroka, itd. Vsebina predmeta:

Razumevanje otroštva in otrokovega položaja v postopku zaščite.

Posledice doživljanja nasilja in posledice udeležенosti v postopku zaščite za otroka

- Razumevanje travme in posledic travme za posameznika, družino,
- Neizlorablajoče odrasle, skupnost itd.;
- Prepoznavanje travme in načini odzivanja v podporo otroku, družini, neizlorablajočim podpornim osebam in skupnosti ipd.;
- Razumevanje in prepoznavanje travme ter posledic travme pri različnih skupinah otrok: npr. Hendikepirani, etnične manjšine, mladi, ki so istospolno usmerjeni ipd.);
- Razvijanje politik in praks, ki temeljijo na razumevanje travme (tic) in na preprečevanju nasilja;
- Preprečevanje re-travmatizacije v postopku zaščite;
- Teorija življenjskega poteka aplicirana na otroka, ki doživlja nasilje).

Podpora in pomoč otroku skozi celoten postopek zaščite (zagotavljanje celostne in kontinuirane podpore otroku;

- Participacija otroka - informiranost, vpliv, moč, stalna podpora otroku znane in zaupne osebe;
- Otrokov glas in vprašanje odgovornosti pri sprejemanju odločitev).

Pogovor z otrokom in otroku prilagojeno sporazumevanje

- Delo z otroki različnih starosti;
- Delo z otroki iz različnih socialno- ekonomskih okolij;
- Delo z deklicami; delo z dečki;
- Pogovor z otrokom, ki je sistemsko večkratno prikrajšan – npr. Hendikepirani, etnične manjšine.

Zaslišanje otroka v sodnih postopkih

- Namen pogovora z otrokom v civilnem in kazenskem postopku, priprava otroka na sodišče, vloga različnih udeleženih sodnih postopkih, prostor za zaslišanje, število pogovorov, snemanje itd.

Zagovorništvo

- podpora otroku in kako doseči, da vse osebe delajo za isti cilj - zaupna oseba, pooblaščenec, odvetnik, zagovornik itd., individualno zagovorništvo, starševsko zagovorništvo, skupinsko zagovorništvo, zagovorništvo v odnosu do različnih sektorjev/institucij.

Delo s podporno mrežo, kjer otrok biva:

- Družina, rejniška družina, stanovanjska skupina, zavod, bolnica; oblike dela z družino; oblike namestitve otroka izven družine; delo z otrokom nameščenim izven družine; oblike podpore rejniškim družinam, mladinskim domovom, vzgojnim zavodom, kombiniranim oblikam zavodov; preprečevanje kriminalizacije in institucionalizacije otrok.

ZAŠČITA RANLJIVIH OTROK V KOMPLEKSNIH KONTEKSTIH

Otroci niso enovita skupina, so raznoliki glede na življenjske izkušnje in glede na osebne, fizične, psihosocialne in družbene posebnosti, ki jih določajo. Posamezni otroci in skupine otrok uvrščamo med tiste, ki živijo v posebno ranljivih kontekstih in potrebujejo kompleksne odzive na področju zaščite. Poseben poudarek bo namenjen otrokom, ki izhajajo iz ekonomsko ogroženih družin; so v konfliktnih ločitvenih postopkih; imajo izkušnjo spolnih zlorab in drugih oblik nasilja; izhajajo iz manjšinskih etničnih okolij; so gibalno, senzorno in intelektualno ovirani ali dolgotrajno bolni; živijo v institucionalnih okoljih; imajo izkušnje z odvisnostmi; so socialne sirote; so begunci in migranti. Poseben poudarek bo na situacijah, ko se k določenemu problemu pridajajo nove kompleksne problemske situacije.

PREPOZNAVANJE IN PREPREČEVANJE TVEGANJA ZA NASILJE

Predmet se osredotoča tako na prepoznavanje kot na preprečevanje in vsesplošno preventivno delo na področju zaščite otrok iz perspektive večsektorske obravnave. Temeljne vsebine:

- Prepoznavanje in osnove obravnave duševnih in osebnostnih težav, intelektualnih oviranosti, akutne ali kronične bolezni staršev, ki lahko povečajo tveganje za nasilje nad otrokom;

- Prepoznavanje in osnove obravnave duševnih in osebnostnih težav, intelektualnih oviranosti, akutne ali kronične bolezni otroka, sorojenca ali drugega družinskega člana,
- Dinamika v družinah, kjer prihaja do nasilja;
- Nasilje nad otrokom v institucijah (šola, glasbena šola, obšolske dejavnosti, bolnišnica)
- Vrstniško nasilje
- Nasilje na spletu (spolno nasilje, vrstniško nasilje, napeljevanje na druge vrste ogrožanja - trgovina z ljudmi, spolne zlorabe, ...)
- Nasilje nad in travmatizacija strokovnih delavcev v postopkih zaščite, kot dejavnik, ki veča tveganje za ogrožanje otroka (obsojanje žrtve, opuščanje postopkov,...)
- Pomen supervizije v prepoznavanju in preprečevanju nasilja
- Dobre prakse na področju preprečevanja nasilja v in izven slovenije (internet, šole, obravnava bolezni)
- Preventiva duševnih motenj, osnovne oblike zdravljenja in obravnava kroničnih bolezni, duševnih in osebnostnih težav
- Osnove družinske terapije
- Delo z rejniškimi družinami
- Delo s stanovanjskimi skupinami, vzgojnimi zavodi
- Prepoznavanje in preprečevanje nasilja med zmenjkanjem mladostnikov (dating violence)
- Preventivno delo s poudarkom na družinskih kontekstih : avtoritarni in patriarhalni ter družine z večkratnimi tveganji;
- Preventivno delo na področju spolnih zlorab otrok s poudarkom na zlorabah deklic;
- Preventivno delo na področju otrok s fizičnimi, senzornimi in intelektualnimi ovirami v družini in v institucijah;
- Preventivno delo na področju otrok, pripadnikov etničnih manjšin;
- Preventiva in človekove pravice otrok
- Krepitev varovalnih dejavnikov v družinskem, institucionalnem in javnem kontekstu;
- Preventivno delovanje v medsektorski perspektivi;
- Preventivno delovanje kot skupinsko delo; individualno delo; javno delovanje;
- Delo z mediji
- Preventivno delovanje v izobraževalnih, zdravstvenih, socialnih in policijskih kontekstih.

ZAKLJUČNA NALOGA

25-40 brez seznama literature in uvodnih strani. Naloga je analiza nekega primera zaščite. Lahko je samostojna ali v paru – v tem primeru se obseg poveča in jasen mora biti prispevek posamezne študentke.